

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

HOÀNG THỊ THƠM

**KINH TẾ NÔNG NGHIỆP CHÂU VĂN LÃNG,
TỈNH THÁI NGUYÊN NỬA ĐẦU THẾ KỶ XIX**

Chuyên ngành: Lịch sử Việt Nam

Mã số: 60.22.03.13

LUẬN VĂN THẠC SĨ NHÂN VĂN

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. Đàm Thị Uyên

Thái Nguyên, năm 2017

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đề tài luận văn “Kinh tế nông nghiệp châu Văn Lãng, tỉnh Thái Nguyên nửa đầu thế kỷ XIX” là kết quả nghiên cứu của riêng tôi, nội dung đề tài luận văn có sử dụng tài liệu, thông tin được đăng tải trên các báo, tạp chí và một số cuốn sách (đã nêu ở phần Tài liệu tham khảo).

Các số liệu và kết quả nghiên cứu trong luận văn này là hoàn toàn trung thực và chưa được sử dụng trong công trình nghiên cứu nào. Các trích dẫn có nguồn gốc rõ ràng.

Thái Nguyên, tháng 6 năm 2017

Tác giả luận văn

Hoàng Thị Thom

LỜI CẢM ƠN

Trước tiên tác giả luận văn xin tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới cô giáo-PGS.TS Đàm Thị Uyên đã tận tình hướng dẫn, giúp đỡ tác giả trong quá trình nghiên cứu và hoàn thành luận văn này.

Tác giả xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo trong tổ Lịch sử Việt Nam khoa Lịch sử trường ĐHSP Thái Nguyên, đã chỉ bảo tận tình, động viên, khích lệ tác giả trong suốt quá trình học tập và hoàn thành luận văn.

Trong thời gian thực hiện luận văn, tác giả đã nhận được sự giúp đỡ nhiệt tình của Huyện Ủy, UBND huyện Đại Từ, tỉnh Thái Nguyên, cùng các ban ngành đoàn thể trong huyện Đại Từ, tỉnh Thái Nguyên đã cung cấp tư liệu để tác giả hoàn thành luận văn. Cuối cùng, tác giả xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới gia đình, bạn bè, đồng nghiệp đã động viên, giúp đỡ tác giả trong quá trình học tập và hoàn thành luận văn.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2017

Tác giả luận văn

Hoàng Thị Thơm

MỤC LỤC

Trang

Trang bìa phụ	
Lời cam đoan.....	i
Lời cảm ơn	ii
Mục lục	iii
Danh mục các từ viết tắt.....	iv
Danh mục các bảng, biểu đồ	v
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.....	2
3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	5
4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu	5
5. Nguồn tài liệu và phương pháp nghiên cứu	6
6. Đóng góp của luận văn	7
7. Cấu trúc của luận văn	7
Chương 1. KHÁI QUÁT VỀ CHÂU VĂN LÃNG, TỈNH THÁI NGUYÊN.....	10
1.1. Vị trí địa lý và điều kiện tự nhiên.....	10
1.2. Lịch sử hành chính châu Văn Lãng.....	13
1.3. Các thành phần dân tộc.....	16
1.3.1. Dân tộc Tày.....	18
1.3.2. Dân tộc Nùng.....	20
1.3.3. Dân tộc Kinh.....	21
1.3.4. Dân tộc Sán Chay	22
1.3.5. Dân tộc Dao	23
1.4. Văn hoá, xã hội.....	25
Chương 2. SỞ HỮU RUỘNG ĐẤT Ở CHÂU VĂN LÃNG NỬA ĐẦU THẾ	
KỶ XIX	25
2.1 Tình hình ruộng đất ở châu Văn Lãng theo địa bạ năm Gia Long 4 (1805).....	32
2.2. Sở hữu ruộng đất ở châu Văn Lãng theo địa bạ Minh Mệnh 21 (1840)	44

2.3. So sánh sở hữu ruộng đất ở châu Văn Lãng nửa đầu thế kỷ XIX theo địa bạ Gia Long 4 (1805) và Minh Mệnh 21 (1840).....	51
2.4. Chế độ tô thuế.....	57
Chương 3. SẢN XUẤT NÔNG NGHIỆP Ở CHÂU VĂN LÃNG NỬA ĐẦU THẾ KỶ XIX.....	63
3.1. Trồng trọt.....	63
3.1.1. Canh tác lúa nước	68
3.1.2. Canh tác nương rẫy.....	75
3.2. Chăn nuôi.....	82
3.3. Kinh tế tự nhiên	88
3.3.1. Hái lượm.....	88
3.3.2. Săn bắn.....	89
3.3.3. Đánh cá.....	90
KẾT LUẬN.....	93
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	96
PHỤ LỤC	

DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT

ĐHSP	: Đại học Sư phạm
KHXH	: Khoa học Xã hội
M.s.th.t	: Mẫu, sào, thước, tác. Ví dụ: 10 mẫu 1 sào 3 thước 5 tác viết tắt là 10.1.3.5
Nxb	: Nhà xuất bản
Gs	: Giáo sư
PGS	: Phó giáo sư
TS	: Tiến sĩ
TTLTQG I	: Trung tâm lưu trữ Quốc gia I
GD	: Giáo dục
Tr	: Trang
TCN	: Trước Công nguyên

DANH MỤC CÁC BẢNG, BIỂU ĐỒ

Trang

Bảng 1.1: Bảng thống kê các dân tộc huyện Đại Từ	18
Bảng 2.1. Tình hình ruộng đất năm Gia Long 4 (1805).....	34
Bảng 2.2. Bình quân sở hữu ruộng đất của một chủ và bình quân số thửa theo địa bạ Gia Long 4 (1805)	37
Bảng 2.3. Quy mô sở hữu ruộng đất theo địa bạ Gia Long 4 (1805).....	38
Bảng 2.4. Thống kê sở hữu ruộng đất theo giới tính.....	39
Bảng 2.5. Quy mô sở hữu ruộng đất của các nhóm họ	41
Bảng 2.6. Sở hữu ruộng đất của các chức sắc theo địa bạ Gia Long 4 (1805) ..	42
Bảng 2.7. Thống kê tình hình ruộng đất châu Văn Lãng năm Minh Mệnh 21 (1840)....	44
Bảng 2.8. Tình hình phân bố ruộng đất theo địa bạ Minh Mệnh 21 (1840)	45
Bảng 2.9. Quy mô sở hữu ruộng đất theo địa bạ Minh Mệnh 21 (1805)	46
Bảng 2.10. Bình quân sở hữu ruộng đất của một chủ và bình quân số thửa theo địa bạ Minh Mệnh 21 (1840).....	47
Bảng 2.11. Thống kê quy mô sở hữu ruộng đất của các nhóm họ	48
Bảng 2.12. Sở hữu ruộng đất của các chức sắc	49
theo địa bạ Minh Mệnh 21 (1840).....	49
Bảng 2.13. Sự phân bố các loại ruộng đất ở hai thời điểm 1805 và 1840.....	51
Bảng 2.14. So sánh quy mô sở hữu ruộng đất tư ở hai thời điểm 1805 và 1840.....	52
Bảng 2.15. So sánh quy mô sở hữu của các nhóm họ	54
Bảng 2.16. So sánh tình hình sở hữu ruộng đất của các chức sắc năm 1805 và 1840.	56
Bảng 2.17. Biểu thuế ruộng công tư năm 1803	58
Bảng 2.18. Biểu thuế thời Minh Mệnh (1840)	60
Biểu đồ 2.1: Quy mô sở hữu ruộng đất của châu Văn Lãng năm 1805	38

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Giáo sư Trần Văn Giàu từng viết: “Trải qua mấy ngàn năm, nước ta vẫn là một xứ nông nghiệp và lấy xã thôn làm đơn vị cơ sở. Tới đầu thế kỷ XIX cương vực nước ta mới ổn định và thống nhất về mặt hành chính suốt từ ải Nam Quan tới mũi Cà Mau, gồm khoảng 18.000 làng với các tên gọi khác nhau như xã, thôn, phường, giáp, điểm, ấp, lân, trang, trại, man, sách...Làng nước gắn bó xương thịt với nhau, vì nước là thân thể, còn làng là chi thể. Cả làng và nước đều sống chủ yếu bằng nghề trồng lúa nước.

Cho nên, hai vấn đề nông nghiệp và xã thôn là vô cùng quan trọng đối với sự tồn vong, lớn mạnh của dân tộc ta...” [8, tr. 5].

Việt Nam đã là một nước nông nghiệp từ rất lâu đời, kinh tế nông nghiệp giữ vai trò quan trọng trong nền kinh tế của Việt Nam. Trong thời quân chủ, kinh tế nông nghiệp càng thể hiện vai trò quan trọng của mình, nó là cơ sở kinh tế, chính trị, xã hội cho sự tồn tại của các vương triều phong kiến. Do đó, các triều đại quân chủ Việt Nam luôn tìm mọi phương thức khác nhau để quản lý chặt chẽ vấn đề ruộng đất và phát triển kinh tế nông nghiệp để đảm bảo ổn định đời sống nhân dân, ổn định chính trị trong nước, giữ vững chủ quyền quốc gia.

Tìm hiểu kinh tế nông nghiệp nói chung và ruộng đất nói riêng nhằm, góp thêm những hiểu biết về tình hình ruộng đất và kinh tế nông nghiệp ở một địa phương và trong một giai đoạn lịch sử nhất định, sẽ giúp chúng ta có những hiểu biết căn bản, về tình hình kinh tế, xã hội, đời sống các tầng lớp nhân dân ở địa phương trong giai đoạn lịch sử đó.

Việc nghiên cứu kinh tế nông nghiệp ở mỗi địa phương nhằm cho chúng ta có những hiểu biết căn bản về trình độ quản lý ruộng đất, tập quán sản xuất, sinh hoạt Với những lý do trên tôi quyết định chọn đề tài “**Kinh tế nông nghiệp châu Văn Lãng, tỉnh Thái Nguyên nửa đầu thế kỷ XIX**” làm đề tài luận văn thạc sĩ của mình. Thông qua đó tôi hy vọng đóng góp một phần nhỏ bé

của mình vào việc tìm hiểu các chính sách về ruộng đất, sự phân hoá xã hội và tập quán sản xuất nông nghiệp của châu châu Văn Lãng, tỉnh Thái Nguyên trong giai đoạn nửa đầu thế kỷ XIX.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Vấn đề kinh tế nông nghiệp thời nào cũng vậy luôn đóng vai trò hết sức quan trọng đối kinh tế đất nước. Vì thế, từ lâu đã được các nhà sử học quan tâm, ghi chép lại trong các cuốn sách cổ, tiêu biểu như: *Lịch triều hiến chương loại chí*, *Đại Nam nhất thống chí*, *Kiến văn tiểu lục*, *Khâm định Đại Nam hội điển sự lệ*, *Đồng Khánh địa dư chí*...

Trước hết là cuốn “Đất nước Việt Nam qua các đời” của tác giả Đào Duy Anh, Nxb Thuận Hóa, Huế, xuất bản năm 1994. Đây là tác phẩm tập trung nghiên cứu địa lý hành chính, cương vực của nước Việt Nam và vị trí các khu vực hành chính trải qua các đời từ Văn Lang – Âu Lạc, qua thời kỳ Bắc thuộc , trải đến thời tự chủ và cho đến thời nhà Nguyễn.

Vào cuối thập kỷ 50 và đầu thập kỷ 60 của thế kỷ XX, đã xuất hiện nhiều công trình nghiên cứu, trong đó tiêu biểu là cuốn: “*Chế độ ruộng đất và kinh tế nông nghiệp thời Lê sơ*” của tác giả Phan Huy Lê do Nhà xuất bản Văn Sử Địa, Hà Nội xuất bản năm 1959, gồm 214 trang. Trong tác phẩm này, tác giả trình bày những nét lớn về chính sách ruộng đất, nông nghiệp của nhà Lê sơ thế kỷ XV, các hình thức sở hữu, chiếm hữu ruộng đất, địa tô và sự bóc lột địa tô. Kể từ sau Cách mạng tháng Tám năm 1945, đây là cuốn sách đầu tiên chuyên về đề tài này của giới sử gia, dựa trên cơ sở các bộ sử cũ của các sử gia phong kiến. Mặc dù cuốn sách không đề cập đến tình hình ruộng đất và kinh tế nông nghiệp châu Văn Lãng tỉnh Thái Nguyên nửa đầu thế kỷ XIX, nhưng đây là một trong những tài liệu quan trọng để chúng tôi có thêm nhận thức trong quá trình hoàn thiện luận văn.

Từ những năm cuối thập kỷ 70, đầu thập kỷ 80 của thế kỷ XX, một số công trình chuyên khảo khá quy mô và công phu nghiên cứu về vấn đề ruộng

đất. Trong chuyên khảo “*Tìm hiểu chế độ ruộng đất Việt Nam nửa đầu thế kỷ XIX*” (Nxb KHXH, Hà Nội, 1979), dựa trên những bộ chính sử của triều Nguyễn, tác giả Vũ Huy Phúc đã hệ thống hoá nội dung, bản chất những chính sách lớn về ruộng đất của triều Nguyễn và kết cấu ruộng đất hình thành từ chính sách đó, cũng như tác động, hậu quả của nó đối với yêu cầu phát triển của lịch sử kinh tế, xã hội Việt Nam nửa đầu thế kỷ XIX. Nội dung của tác phẩm không trực tiếp đề cập đến châu Văn Lãng tỉnh Thái Nguyên, nhưng đây là một trong những tài liệu quan trọng giúp chúng tôi tìm hiểu về chế độ ruộng đất của Việt Nam trong nửa đầu thế kỷ XIX.

Tác giả Trương Hữu Quỳnh trong chuyên khảo “*Chế độ ruộng đất Việt Nam thế kỷ XI-XVIII*” gồm 2 tập (Nxb KHXH, Hà Nội, 1982,1983), đã phác thảo những nét chính về chế độ ruộng đất Việt Nam từ thế kỷ XI đến thế kỷ XVIII, qua đó bước đầu vạch ra xu thế phát triển chủ yếu cũng như tính chất kinh tế, xã hội của nó. Trong chuyên khảo bên cạnh việc sử dụng tư liệu chính sử tác giả còn sử dụng nguồn tư liệu địa phương rất phong phú (bao gồm gia phả, văn bia...). Vì vậy chuyên khảo là một nguồn tài liệu quan trọng cung cấp những tư liệu quý báu, có giá trị về vấn đề sở hữu ruộng đất cho người đọc, người nghiên cứu lịch sử.

Trong tác phẩm “*Kinh tế thời nguyên thủy ở Việt Nam*” xuất bản năm 1970, tác giả Đặng Phong trình bày, phân tích một cách sâu sắc về các ngành kinh tế ở Việt Nam như hái lượm, săn bắt, trồng trọt, chăn nuôi, các ngành thủ công...

Năm 1997, hai tác giả Trương Hữu Quỳnh, Đỗ Bang đã cho xuất bản tác phẩm *Tình hình ruộng đất, nông nghiệp và đời sống nông dân dưới triều Nguyễn* do Nhà xuất bản Thuận Hóa ấn hành. Tác giả vẽ lại bức tranh cụ thể về tình hình ruộng đất chủ yếu thông qua tài liệu địa bạ. Các chính sách về nông nghiệp đặc biệt là các chính sách về ruộng đất dưới triều Nguyễn. Bên cạnh đó, các tác giả còn nêu được một số nội dung về đời sống nông dân dưới triều Nguyễn.